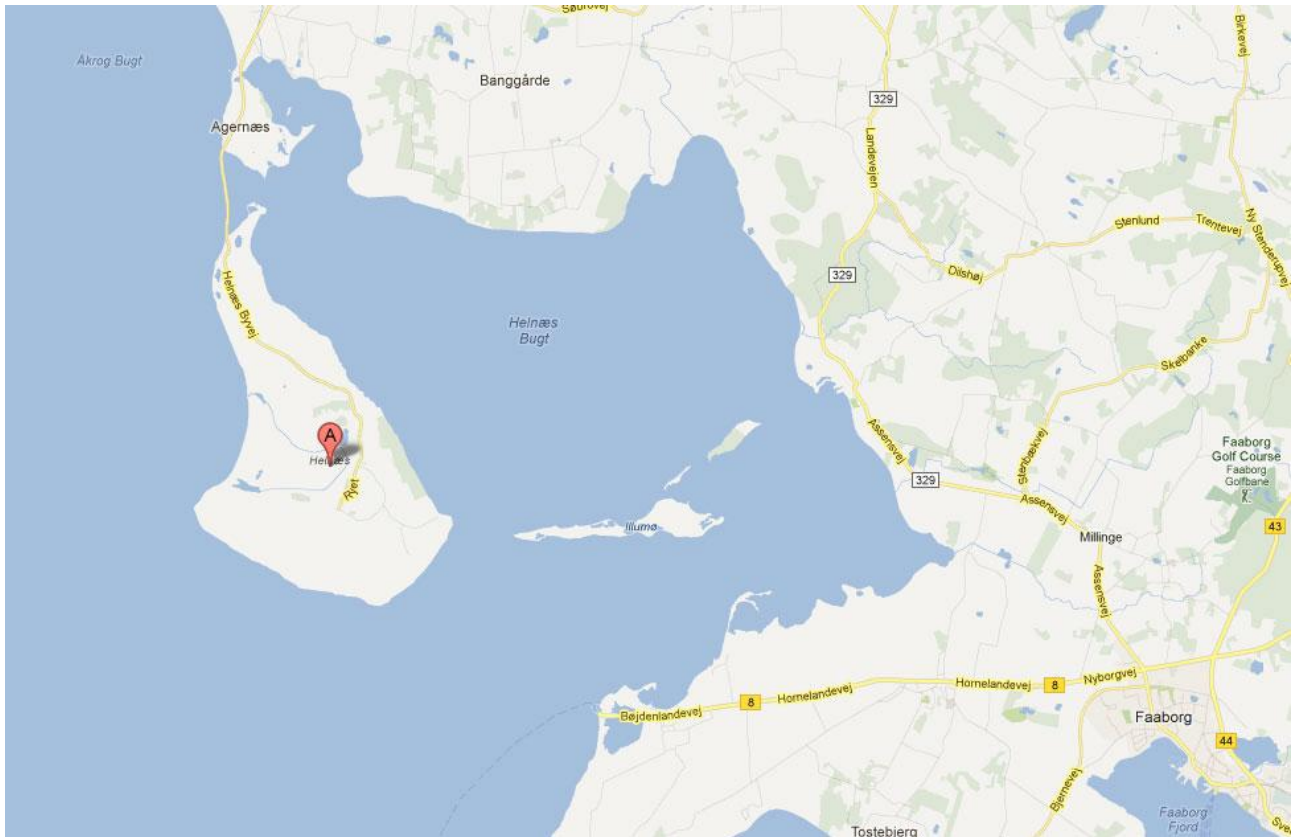

Helnæs & øerne i Helnæs bugten

Illumø - Horsehoved & Vigø

Hel næs - Det hellige Næs

Achton Friis skriver i 1936:

En introduktion til Helnæs - landskabets barskhed får man ved synet af Sønderby Klint, som set ude fra Agernæs står med stejle nøgne fald ned mod den åbne strand, lysende som guld og kobber mod det dyblå bæltts bølger.

Jeg begiver mig herfra ud ad den 2 km lange, S-Formede tange Langøre, som ikke er bredere, end at vejen lige kan være på den - og som under efterårsstormene for et par år siden blev gennembrudt af havet, der bortrev et langt stykke af den. Dens form tyder på, at den er dannet af det samme hav, der anfaldt den, og

Helnæs & øerne i Helnæs bugten

Illumø - Horsehoved & Vigø

som i tidens løb har skyllet grus og ral op, der efterhånden har forbundet Helnæs med hovedøen. Det er et typisk "drej".

Sagnet siger, at tangen er lavet af Carl Gustavs soldater, for at han kunne føre kanonerne over til den til Fyn, hvilket naturligvis ikke er rigtigt. At den helt op i nyere tid kun har været et vadested, herpå tyder beretningen om, at en kapellan druknede ved overgangen hertil, da han skulle prædike i kirken på Helnæs, som oprindeligt var anneks til Dreslette. Denne ulykke gav efter sigende anledning til, at øen i 1738 fik sin egen præst.

Helnæs er et slag lige i synet på den, der netop kommer fra den førnævnte fynske herregårdsidyl. I samme øjeblik, jeg fra tangen når op mellem de vældige banker på dens nordside, rammes jeg af modsætningen. Den kunne næppe være stærkere; landskabets karakter er næsten nordjysk, en kraftig pendant til Hindsholm på øens nordøstside.

Med vældige klinter står bankerne ud mod vesterstrande, stejle toppe med rovs ned mod den stenkledte havstok med farver som rust og okker mod bæltets blå dybder og mod det smaragdgrønne lavvand under kysten. I forgrunden på klintekammen regnfang og tusinder af andre vilde blomster. For den solvarme østenblæst driver myriader af mariehøns over bankens top lander på mig, eller driver redningsløse vestpå over havet.

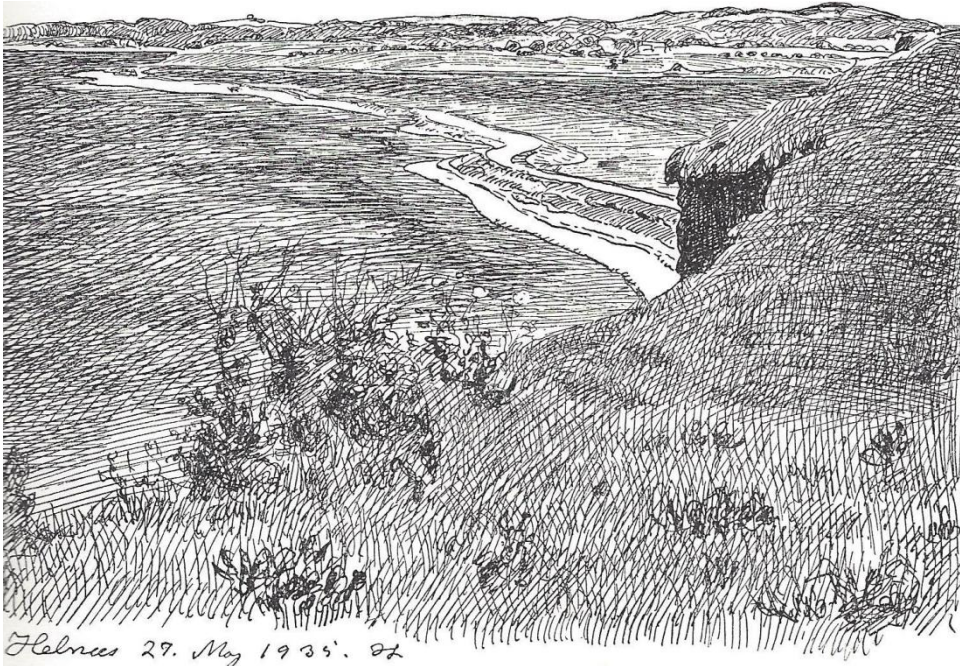
Det er et karskt og vildt landskab, jeg ser over; her virker alting friskt og ramsaltet oven på al den megen sødme. Det er vistnok det mærkeligste sted på hele denne halvø. Udsigten mod nord over tangen, denne gule og grønne navlestreng, som forbinder stedet med moderøen, er mædtig betagende. På begge tangens

Helnæs & øerne i Helnæs bugten

Illumø - Horsehoved & Vigø

sider det dybblå, vindfurede vand, og bag dette den strålende Sønderby Klint og Frederikgaves mørke skove. Langt ude i nord løfter Øksnebjerg - landet sine vældige højder over Fyns skove og ligger som en blå drøm i disen.

Hvilke linjer og farver! Mod syd atter en dyb lavning, et vældigt mosedrag med grønne sivskove om vandhullerne, omgivet af gulnende stubmarker med sæden i traver. Havet bag dette glimter som levende ild, hvidt og blændende. Ind over landet er bakker og dale rodet mellem hinanden, toppe og huller skifter ustandseligt. Den kæmpe, som danne dette land, har vandret på jamber.

Fra Galgebakke øst for dette sted er udsigten måske endnu videre, men langt fra så smuk. Man svaner heroppe stranden nærhed, de dejlige farver i havet og klinten. Bakken virker som et stort, gult plateau med sine vide stubmarker, og over dettes rend ses kun en smal bræmme af fjerne landskaber.

Op og ned ad bakke går vejen herfra mod syd til øens eneste samlede bebyggelse. Helnæs by, som rummer over 100 gårde og huse med godt og vel 500 indbyggere. I øvrigt findes kun enkelte spredte boliger. Vest for byen ligger nogle vidtstrakte engflader, Maden, en tidligere havbugt, som når fra stranden helt ind til byens huse og er inddæmmet og tørlagt allerede 178 - 86. Byen som ligger lavt mellem de høje bakker i nord og syd, er enestående smuk med sine ejendommelige gamle gårde og sine vældige stendiger, der omgiver alle veje og stier og indrammer alle marker, undertiden mandshøje og altid lavet med stor omhu. Hvilket slid, det har kostet at danne disse diger! Man tænke sig, hvordan dette land har set ud, før alle disse tusinder af store sten er blevet slæbt bort fra dets åbne marker! Noget lignende i retning af smukke diger har jeg knap nok set andre steder i Sydfyn, og uden for dette kun på Agersø og på Vejrø i Smålandshavet; ned der i langt mindre målestok.

Et lille vejstykke, som er karakteristisk for stedet, føre fra hovedvejen op til Hans Sørensen gård, som med sine suleladede og sine rundbyggede hjørner er en af byens seværdigheder. Digerne er på dette vejstykke noget forfaldne i modsætning til, hvad ellers er tilfældet herude. Det var det overordentlig maleriske ved dette sted, som fristede mig til at afbilde det. - En af de ypperste boliger i byen er Ellebæksgård, som er

Helnæs & øerne i Helnæs bugten

Illumø - Horsehoved & Vigø

opført 1777, hvad en plade over hoveddøren i det pragtfulde stuehus viser. Og den står endnu i næsten uændret skikkelse.

Ellebækgårds stuehus i Helnæs by, opført 1777

Vejen op til Hans Sørensen's Gård i Helnæs By

Helnæs & øerne i Helnæs bugten

Illumø - Horsehoved & Vigø

Vejen op til Hans Sørensens gård i Helnæs By 2

Det er helt igennem en sær og ejendommelig by, en gammeldags, hengemt og forglemt idyl, skjult med sine haver og diger mellem bakkerne i det åbne, barske land. Byen ligger i hesteskoform langs hele dalens østside. Mod vest ser man fra den vej ud over den store lavning, der ligger grøn og jævn, med rødt, græssende kvæg helt ud til stranden. Yderst, hvor eng og hav smelter sammen, glider sejlskibe frem og tilbage - det ser ud, som om de sejler lige på engens yderste rand. Intet her i denne lavning tyder på, at man er tæt omringet af havet; man befinder sig i en dyb dal, hvis rand på tre sider dannes af høje banker. Kun de farende skibes sejl røber havets nærhed.

På min vej mod vest ud til fyret passerede jeg den 30 m høje Trundkær Bakke, der har nøjagtig samme højde som Galgebakke på nordenden og er af samme landskabelig beskaffenhed. Dens store, jævne højdeplateau levner kun udsigt til en smal strimmel land i horisonten, man må helt ud til dens rand for at opdage, hvor højt man er oppe. Fra dens nordlige fald ser man ud over byen med dens lave, vestlige engdrag og videre mod nord over Helnæsbugten til Fyn. Men dette syn kan langt fra stå mål med, hvad jeg så fra klinterne på halvøens nordvestside.

Ude ved fyret, som ligger på den vestlige pynt i havet lige inden for de lave sandklitter, findes rester af en gammel skandse lige på klintekammen, delvis nedstyrtet i havet. Et par andre sønden for stedet er næsten helt forsvundne. Sagnet siger, at de, ligesom endnu et par på øens sydende, skriver sig fra svenskekrigen; men der findes intet som helst historisk bevis for dette.

Udsigten fra dette sted langs øens vestside mod de nordlige, høje klinter er meget smuk. Bag fyret hæver landet sig i rolige bølger med de svære stendiger som det eneste, der rager op over agrenes felter. I sydvest

Helnæs & øerne i Helnæs bugten

Illumø - Horsehoved & Vigø

rejser Als' højland sig knap synligt gennem havets tætte varmedis. Atter ser jeg ligesom på nordpynten luften fyldt med sværme af mariehøns, som kommer drivende hjælpeløst for vinden, strander på stendiger, på buske, på mig og mit fotografiapparat eller føres til den visse død i Østersøens bølger.

Helnæs Fyr

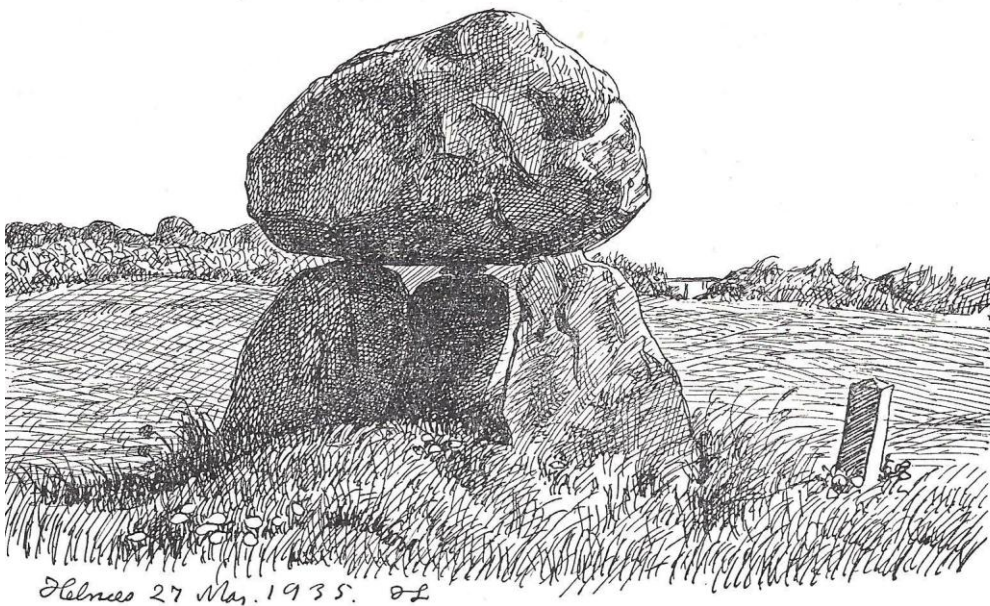

Et trods sin runge størrelse meget monumentalt og meget skønt formet dyssekammer rejser sig over marken kun hundrede meter inden for klinten nord for fyret. Det virker storslået på dette øde, ensomme

Helnæs & øerne i Helnæs bugten

Illumø - Horsehoved & Vigø

sted. Man er jo ikke forvænt med overraskelser af den art ovre fra Sydfyn, hvor der findes overordentlig få stensatte oldtidsminer i det overalt gennemdyrkede land; de må i tidens løb være blevet sløjfet i hundrevis. Nær dette fortrinligt bevarede kammer findes nogle næsten helt udslettede rester af et par andre, som står inde i diger og er overgroet af buske og urter. Ved en bondegård i nærheden findes et fjerde, ligeledes omgivet af et stendige, men med overliggeren synlig over dette. De er alle sammen fredede - hvad der altså for de flestes vedkommende synes at være indtruffet for sent.

Foruden de her nævnte grave tyder mange andre fund på, at Helnæs har været stærkt beboet allerede i stenalderen.

Den berømte Helnæssten, en runesten fra omkring år 825, som nu findes i Nationalmuseet, viser, at også vikingetiden har sat sig minder herude. Stenen kom for dagen i 1860, men klævedes ved optagelsen, og et stykke af den med nogle få runer på forsvandt. Wimmer har udfyldt det manglende, og indskriften lyder efter hans tydning således: "Rolf Nore - Gode satte stenen efter Gudmund sin brodersøn. De gæve mænd druknede ude på havet. Aaver ristede runerne."

Nore - Gode betyder vogteren for norernes helligdom. Med "de gæve mænd" må menes Gudmund og hans følge, og runemesteren er utvivlsomt den samme Aaver, som har hugget indskriften på de før omtalte sten fra Flemløse. Stenen er fra samme periode, og Aaver er et meget ualmindeligt navn. Det er den samme Rolf, som er omtalt på dem begge: Helnæsstenen har han selv ladet rejse, Flemløsestenen er sat over ham af hans sønner.

Helnæsstenen er mærkelig derved, at den omtaler drukning som dødsårsag. Kun endnu et af de hundrede af danske runemindesmærker, nemlig den ene af Larskerstenene fra Bornholm, nævner samme døds måde, idet den meddeler om Halvard, at han "druknedes ude på havet med hele sit mandskab". Selv på stenene fra vikingetidens glansperiode år 800 - 1000, da havene vrimlede af dens skibe, hører vi, når dødsårsagen

Helnæs & øerne i Helnæs bugten

Illumø - Horsehoved & Vigø

overhovedet er nævnt, at mændene er dræbt i kamp, og hyppigst på landjorden. Kun undtagelsesvis nævnes søslag, f. eks. på den ene af Århusstenene om Full. "som døde østpå på havet, da kongerne kæmpede med hinanden", eller på den anden af Larskerstenene over Bose "som blev dræbt i søslaget ved Udlænge". - Vi har lov at tro, at danskeren Sibbe den Vise, som omtales på Karlevistenen fra Öland, er faldet i søkamp, han, hvis følgesvende satte hædersmindet over ham på øens kyst og huggede de stolte ord i stenen, der nævner han som "den mest lydefri, kampstærke vogngud på søkongens vide mark".

Helnæsstenen

Flemløsestenen ved Falsled

Måske er det også et søslag, der er tale om på Mejlbystenen, der er rejst over Askel "som døde med Tore i Øresund". Der nævnes på Strö - mindesmærket fra Skåne en "Asser, som døde nordpå i viking", på Uppåkrastenen en Toke "som døde vestpå" (dvs. på Englandstogt). På Vallabergastenen tales om Manne og Svenne "som ligger (jordede) i London."

Helnæs & øerne i Helnæs bugten

Illumø - Horsehoved & Vigø

Man må, til trods for at det er vikinger, der er tale om, ikke se bort fra, at disse jo også kunne dø af sygdom på deres færd - selv om "naturlig død" i den forbindelse vel var at blive hugget i stykker.

Men vikingerne var i al flad oprindelig først og fremmest strandhugstmænd, og vi ved fra fremmede landes krøniker, at når de i vikingetidens første periode overhovedet mødte modstand under deres utallige hærgninger af kirker, klostre og byer på fremmede kyster, så foregik den ulige kamp så godt som altid på landjorden. Herpå tyder også indskrifterne på en mængde af stenene, som nævner store virkelige slag, således på Hedeby- og Dannevirkestenen, hvor der findes nævnt en Erik, som var styrmand og dræbtes under belejringen af Hedeby, eller på den prægtige Tirstedsten, der siger, at Frode døde i "Fregers flok i Sverige, da alle vikinger omkom". De tre Hållestadsten fra Skåne (980 - 985) omhandler den store katastrofe på Fyrisvoldene ved Uppsala, hvor så mange danske faldt, hvorefter de hjemvendende rejste stenene over Toke Gormsøn, over Ærre og Asbjørn, som der gik sammen med Sjørupstenens Asbjørn, om hvem der står, at han "flygted ej ved Uppsala, men vog (dræbte) mens han havde våben".

Vikingskibene var først og fremmest transportmidler. Og deres mandskab, må have været ypperlige søfolk for at kunne udrette så fremragende bedrifter, som de efter alle fremmede, samstemmende krønikers dom var i stand til - da deres flåder i henimod et par århundrede som "uhyre fugleflokke" dækkede havene langs alle Vesteuropas kyster og for på togter langt ind i Middelhavet. Bedre søskibe end disse folk havde, fandtes ikke i tiden. De store, åbne både, som af sejl kun førte en bredfok, der ikke tillod at sejle bidevind, men som hurtigt kunne stryges for et opkommende uvejr, kunne for årene alene stå sig mod den værste sø. Disse mænd frygtede intet vejr og ingen årstid. Derfor kan runestenene med rette nævne dem som "vidt berømte vikinger" og "uforfædtede sømænd", således som Torsjöstenen, Strö - mindensmærket og Gårdsångastenen fra Skåne. Og for deres fortrinlige sømanskab taler det yderligere, at kun to runesten mellem hundrede - stenene her fra Helnæs og fra Larsker - nævner, at mændene er "druknede på havet".

Har Rolf Nore-Gode boet på Helnæs? Vi ved det ikke, og lige så lidt kender vi til Gudmunds boplads, som ikke behøver at være knyttet til beliggenheden af mindesmærket for ham. Runestenene sattes, hvor mange mennesker kom, ikke først og fremmest hvor den mand eller kvinde, som de rejstes over boede eller var begravet. Vi må derfor antage, at Helnæs i vikingetiden har været et stærkt besøgt land, hvad også dens beliggenhed med udsigt over havet til alle sider ville kunne forklare. Et ypperligt tilflugtssted fra sørøverskuder med mange smuthuller rundt omkring.

Tværs over øen til Helnæsbugten følger de mægtige stendiger mig bakke op og ned langs veje og markskel. Det må have givet adskillige slægtled krumme rygge at slæbe disse myriaden af sten sammen og stable dem op. Ukrudtet gror tæt over stenenes hårde rygge, det stråler langt hen af regnfang, cikorie, kællingetand, vild kørvel og blåmunke, mens store tidsler står med strittende "morgenstjerne" som for at holde orden på mængden.

Helt ude ved bugtens bred ligger på nordøstsiden den berømte Abkeldsgård som er sine halvandet hundrede år gammel, med sine røde mursten og sit bindingsværk er så velholdt, at den ser ud, som var den fra i fjor. Dens beliggenhed er fremragende smuk her på de åbne marker, som falder i bølger ned mod stranden med udsigter over hele bugten med den øer og over mod fiskelejet Falsled på Fynssiden. - Hvor er hele denne ø dog frisk og dejlig! Som et saltvandsbad virker den oven på Fyns idyller.

Helnæs & øerne i Helnæs bugten

Illumø - Horsehoved & Vigø

Det er egentlig kun sproget herude, som helt virker fynsk. Det er endda stærkt udpræget, forekommer det mig. Jeg faldt i snak med en meget veltalende vejmand. De fleste vej mænd ynder at snakke. skulle der være seksdagesløb for palaver ville jeg sætte en fynsk vejmand ind og holde ti mod én på ham.

Jeg har ikke før hørt sproget talt så syngende og så højtliggende som her. Det trættende ved den øbo - dialekt er for øvrigt ikke dens syngen, men det alt for høje stemmeleje. Man skulle synes, at den talende altid måtte stå på tæerne for at holde tonen, og man får lyst til at bede ham sætte sig ned på jorden og holde fast, for at han ikke skal ende med at gå til vejrs.

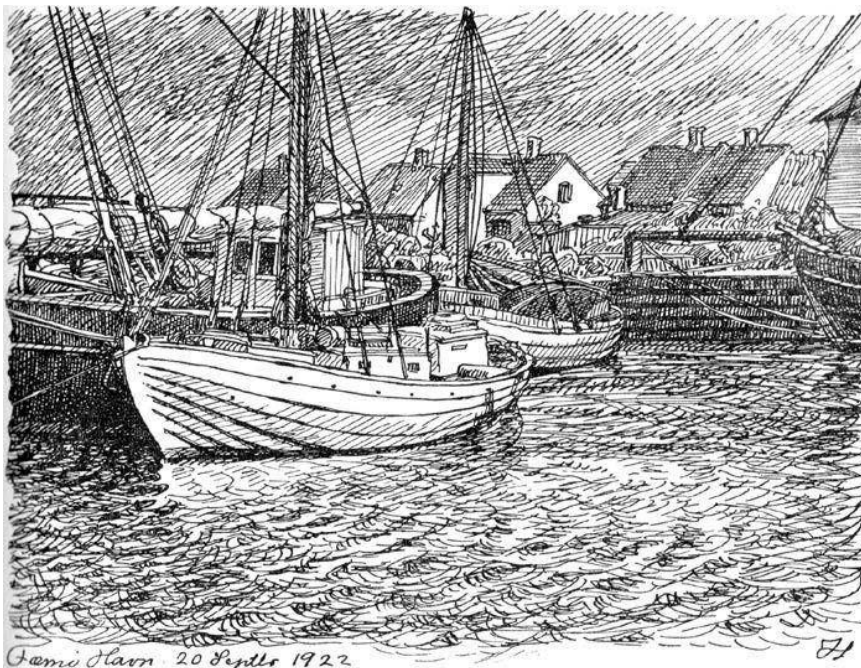
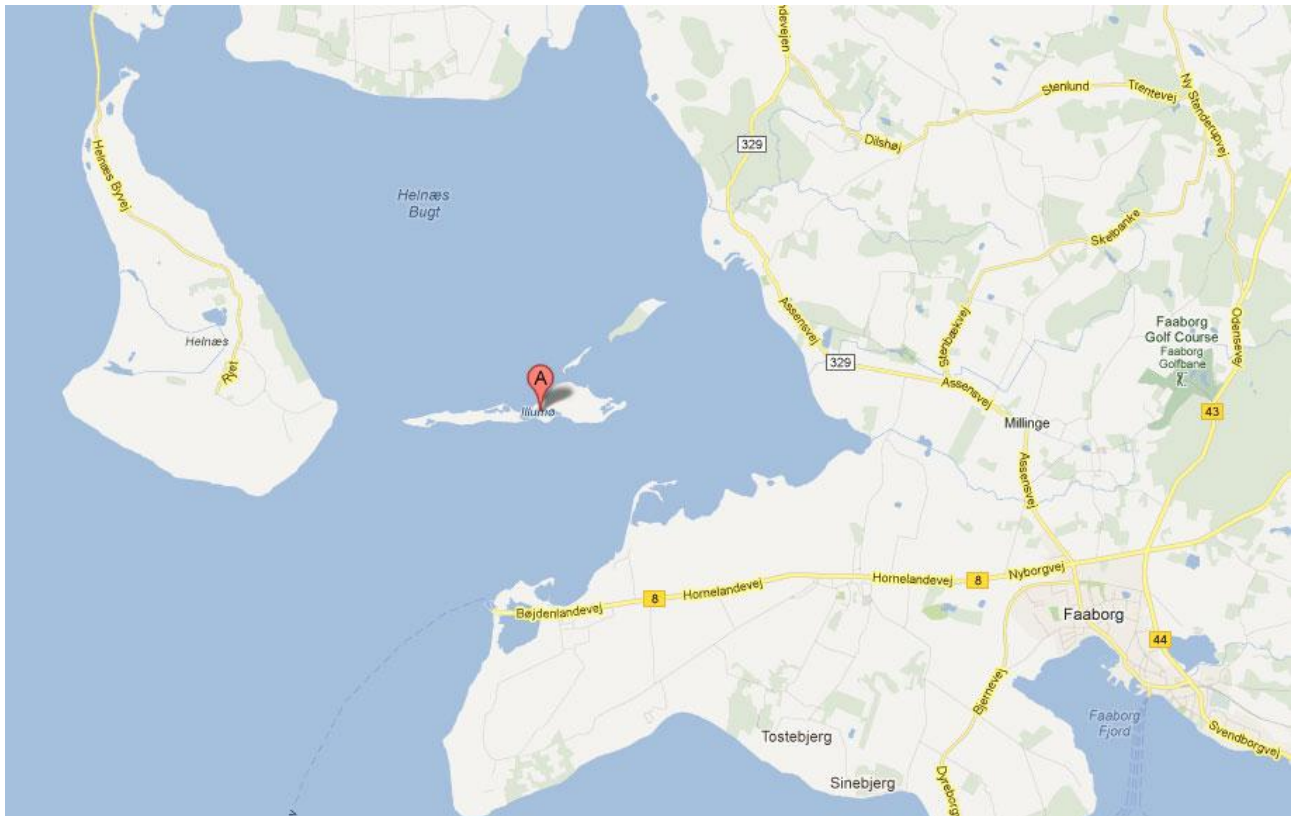
Øerne i Helnæs bugten.

"Rylen" runder halvøen Helnæs under den høje Trundkær Bakke og glider nordpå ind i løbet mellem landet og "Vesterhoved", Illumø's vestlige udløber. På øens nordside fortøjer vi ved en lille landingsbro, hvor der er så meget vand under kølen, at vi lige netop kan flyde.

Helnæs & øerne i Helnæs bugten

Illumø - Horsehoved & Vigø

Rylen i Femø Havn

Det er porten til Helnæsbugten, vi er kommet ind igennem. Fra dette indløb spænder den tre holme som en næsten ubrudt barriere på omtrent fem kilometers længde tværs over vandet mellem Helnæs syd ende og landsbyen Falsled på inder kysten og består af Illumø på 153,4 tdr. land, Horsehoved 5,5 og Vigø 34,7 tdr. land. Holmene er alle meget smalle; Illumø på sit bredeste sted 100 m. mens Horsehoved kun er et 20 - 25 m bredt sand og stenrev. Det næsthøjeste punkt på et af Illumsøs smalleste steder er 9 m. Vigø er noget

Helnæs & øerne i Helnæs bugten

Illumø - Horsehoved & Vigø

højere og når 15 m på sin midte, medens Horsehoved er ganske flad og lav. Illumø, som er den eneste, der er befolket, har tre beboelser med i alt tolv indbyggere. Øerne hører alle uden Svanninge sogn i Svendborg amt.

Tidligere ejedes holmene af godset Hvedholm på Fyn, men solgtes i halvfjerdsene alle til den daværende fæster på Illumø. Den nuværende ejer (1935) Jens Hansen, solgte for få år siden den vestlige del af Illumø, ca. 60 Tdr. land, til direktør Th. S. B. Plum, som her har opført en villa til sommerbolig. Gården har 40 tdr. land under plov. Vigø, som tidligere også har været delvis dyrket, anvendes nu kun til græsning.

En tur rundt langs Illumøs yderkyst er ikke så lidt anstrengende - det fik vi at mærke, da vi straks efter ankomsten satte os det mål at gå den rundt langs stranden. Det er et ganske uvejsomt terræn, aldrig nogen sinde før har jeg set sådanne masser af kampesten samlede på et sted. Langs hele stranden ligger diger, eller man må snarere sige volde af vældige stenbrokker, dels væltet ned fra de lave klinte, dels samlet gennem mange slægtled og udkastet her; formodentlig er det Hvedholms hovbønder, som er blevet udkommanderet til at rense øens marker.

Mærkværdig i høj grad er denne lille ø og dens to naboer, sammenlignet med de nordlige Lillebæltsøer, der i idyllisk skønhed kappes med det fynske "fastland". Øen her er bar, og den natur er barsk! Fjernt er den fra Østjyllands høje, skærmende åse, nærmere Østersøens rå ånde der, er, som om vi er kommet under et helt andet himmelstrøg.

Helnæsbugten er et stort vidt indvand, mod nord og øst omgivet af nogle af Fyns højeste bakkelandskaber, men mod vest kun adskilt fra det brede bælt og Østersøen af den smalle landtange, over hvis bakkerad vestenstormene med fornyet kraft kan kaste sig ned over bugten bag den. Det er et vildt og pragtfuldt indhav, et af de mest karakterfulde, vi har mødt på vor vej, endnu mere storslået end Horsens Fjords ydre del og en højst besynderlig og kraftig modsætning til det nære, alt for idylliske Svendborg Sund.

Men hvor dette barske landskab en bygevejrsmorgen som denne stråle af farver under solens lyskast, i en fanfare af lys og toner. strandens grå, kæmpemæssige sten, dækkede af røde mosser og grønt lav, det friske, stride græstæppe bag dem under klintens gule sider, og yderst denne vilde strandflora, hvor strandkålen står med de edder-blågrønne blade og den strålende krone af hvide blomster over sig, den bidende stenurt med de pudeagtige, tætte tuer og guldgule stjerner, og blæresmældens grårøde og vissent gyldenhvide blomster op imod malurtens irfarver. - Se, hvor det herude nær det åbne hav atter er blevet stranden, der er hovedsagen! Og hvor det af vejret hærgede land dog bestandig er skønnest!

Hvor ser man regnfangen mere strålende end her; hvor knopurten frodigere end under denne klint? Se, hvor blåklokke og snerre vælder ud fra skræntens sider ned over følfodens blade ved dens fod. Og over det hele hælder fra klintens lave kam tjørne, slåen, hyld og roser deres stridige grene ud over den vejrslagne strand.

Ude på øststranden, hvor rødbynke, snerle, agertidsel, strandarve og sandkryb holder til finder vi flokke af rugende søfugle. Hættemågernes unger, der allerede har fået barbariske fjerprydelse på skuldrene, travet af sted som fantastiske strudsefoster mellem stenene eller svømmer til havs med benene arbejdende som små propeller. Små bitte terneunger "ligger tot" og ligner pæne småsten i sandet. Og over os svinger hundrede af fuglevinger i sollyset, mens skyggerne jager hen over det blændende sand.

Helnæs & øerne i Helnæs bugten

Illumø - Horsehoved & Vigø

Kommet om til Nordsiden møder vi nye farver, nye folkeslag, som har slået sig ned her: engelskgræs, kodriver, knopurt, skabiosa, perikon, syre, krageklo, håret høgeurt, tangmelde, gåsepotentil og musevikke - hver for sig har de fundet en plads i solen. Tornsangere og irisker synger fra tjørnekraattet. Men over det hele høres den fine tone, som får alle lyde og farver til at smelte sammen, den er som selve forsommerens lokalfarve - det er sangen fra de hundrede lærker!

På de lave strækninger ved øens østlige, brede del og ligeledes på dens snævre midte ligger en mængde ganske små laguner, og mellem disse på det allersmalleste sted fandt vi et lille smukt og velbevaret dyssekammer med en overligger på fire støttesten. Det ligger ganske lavt, kun et par meter over havoverfladen. Et fredningsmærke er anbragt ganske nær op ad en af støttestenene, hvad der naturligvis ikke tjener til dyssens forskønnelse.

Det lille gravsted er temmelig vanskeligt at få øje på, og da den nærmeste skæppe land omkring det nylig beplantede med unge træer, mest eg og Naur, vil det i løbet af ganske kort tid lykkes at få det helt skjult. Træerne er allerede nu over en meter høje.

I dets nærhed ligger øens villa. Det har vistnok været arkitektens hensigt her at skabe en slags bondestil, men resultatet er ikke heldigt; bygningen virker på lang afstand som en mådelig høstak. Kommer man nærmere, ligner den stærkt en af de indfødtes boliger på en sydhavsø og ser naturligvis ganske forunderlig ud i dette landskab.

Den sikreste måde at overbevise mine læsere om berettigelsen af min ofte tilbagevendende harme over den slags nybygninger ville ganske selvfølgelig være den at fotografere dem og stille billederne af dem side om side med modsætninger - for eksempel de nye cementstensbygninger sammen med vore gamle bøndergårde. Anledningen til, at intet billede af disse rædsler kommer på ind i værket, er den simple, at de ville ødelægge værkets billedstof på samme måde, som de nu ødelægger landskabet.

Af de to gamle bøndergårde "Illumgård", som lå ganske nær op ad hinanden på østsiden af øen, var den ældste nedbrændt til grunden fire dage før vor ankomst hertil. Heldigvis bar vinden under katastrofen bort fra den anden der ellers ville være brændt ved samme lejlighed. Et mægtigt træ som stod imellem dem, blev svedet så stærkt af heden, at vi på afstand troede, det var en blodbøg.

Jeg besøgte gårdejer Jens Hansen, som er øernes ejer, og hvis slægt har været stedets beboere gennem et par hundrede år. Det var hans fader, der i halvfjerdsene som fæste købte øerne af Hvedholm, og begge de gamle lever endnu og boede i nabogården, som nedbrændte. Dennes stuehus stammede fra de første år efter, at denne bondeslægt var kommet til øen, og var trods sine to hundrede år overordentlig velbevaret.

De to gamle er efter branden flyttet ind til sønnen. De går stille og tavse omkring på tomten og kan slet ikke forstå, at deres gamle hjem er så fuldstændig lagt øde. Alt, hvad dette hjem rummede, var gammelt, arvet fra slægt til slægt gennem et par hundrede år; hver ting var hæget om og velkendt, intet blev nogen sinde solgt eller bortbyttet for moderne kram. Her fandtes endnu de gamle stilfulde bondemøbler, det lødige kobber og messingtøj og kister i mængde. Og den gamle hustru havde fra sin tidligste ungdom lavet fortrinlige kniplinger og en mængde håndsede ting, hvoraf kisterne var fulde. Det var klart sagt et hjem som indeholdt alt, hvad vore gamle kultiverede bønderhjem forhen kunne rose sig af og være stolte af. Og nu er det hele borte, brændt af til grunden i løbet af få timer. Mens de gamle var borte, kastede pigen en spand aske, hvori der endnu var et par gløder, ud på møddingen - det var nok! Alt, hvad disse gamle holdt

Helnæs & øerne i Helnæs bugten

Illumø - Horsehoved & Vigø

af og havde arvet efter deres forfædre, alt, hvad de selv har frembragt af kostbarheder, er forsvundet. Da de kom hjem, fandt de hjemmet jævnet med jorden.

Der melder sig hos den fremmede straks den tanke: havde disse menesker da ikke assureret? Men jeg vovede ikke at udtale den. De går omkring og har fuldstændig mistet modet, intet nyt vil de begynde på - hvorfor også?

Hvad kan det nytte?

For første gang på vor rejse havde vi her haft lejlighed til at få et gammelt beboet, ægte dansk bondehjem at se - og så kommer vi fire dage for sent! Man kommer jo altid for sent, når man er rejst ud for at se. Det er noget snak at fortælle, at man er kommet i sidste øjeblik - thi var man kommet før dette, havde man set endnu mere.

Den gamle bonde liver en smule op under mit besøg, og han fortæller mig gerne, hvad han ved om sin ø. Dyssekammeret på øens midte, siger han, ligger på et sted, som kaldes "Stenkiste Stykke", og det er nu øens eneste oldtidslevning: men i hans barndom var der endnu levninger at se af to andre begravelser; som nu er nedpløjede.

Han ved forbavsende god besked om øens dyreliv. Her fandtes tidligere en mængde pindsvin, men de er nu af en eller anden mystisk grund næsten helt forsvundet; i fjor sås der kun et eneste. Derimod findes masser af husmus, og foruden disse en anden art, som er "rødlige", med kort hale og større end husmusene" - markmus altså. Her er hverken rotter, muldvarpe eller rovdyr. For en del år siden satte man gift for de sidste lækatte og udryddede dem.

Lækat

Om efteråret kommer der bestandig en mængde slørugler herover på musejagt, og både denne fugl og den store hornugle er skudt her. Men med markmusenes aftenen daler også efterhånden disse rovfugles besøg. Tidligere var her overhovedet langt flere fuglearter end nu om dage, således rugede brushønsene her, og brokfuglen kom hertil i hundredvis og ynglede. Den gamle beretter ligeledes, at den store Havmåge (*Larus argentarius*) enkelte gange har ruget her, men heri tager han sikker fejl, et sådant sted kommer denne store herre sandsynligvis kun som æggerøver.

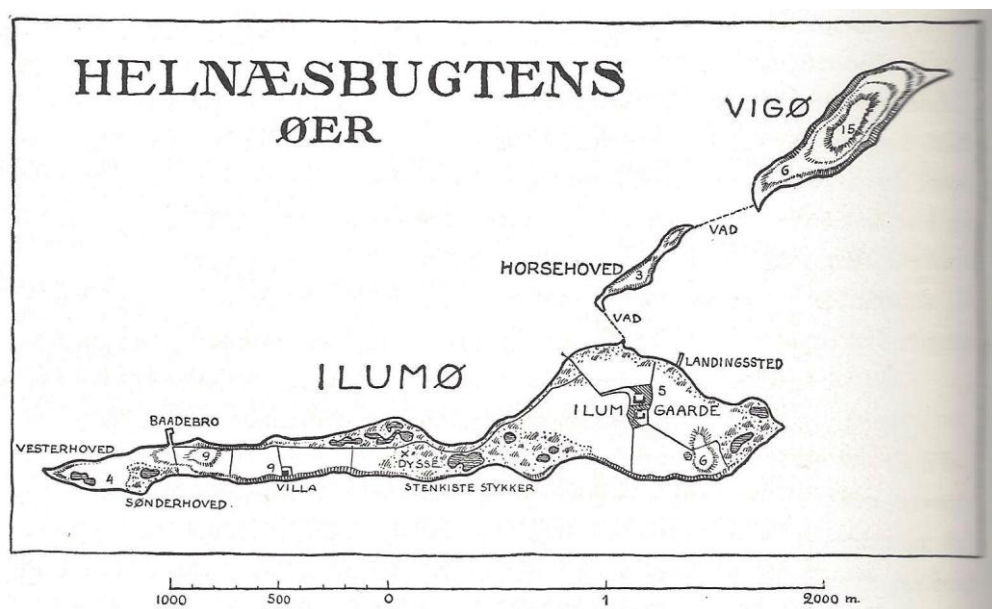
Helnæs & øerne i Helnæs bugten

Ilumø - Horsehoved & Vigø

Af andre dyr nævner han klokkefrøen som almindelig i alle ferskvandslagunerne, og desuden findes her strandtudsen "med den gule streg hen ad ryggen". Endelig er her for nogle år siden skudt en snog, den eneste, der i hans tid er set på øen.

Det er, som den gamle under samtalen har glemt lidt af sine bekymringer. Nu, da jeg har taget afsked med ham, står han i døren ved siden af sin kone og stirre efter mig, næsten taknemlig i blikket for den time, vi har fået til af gå sammen. Nu blir de igen alene med sig selv, de to, inde i sønnens stuer, fra hvis vinduer de kan se ud over den sorte tomt af deres hjem, hvor de levede hele deres liv og hvor resultatet af dette er udslettet, omtrent som ved en rå spøg af skæbnen - ved en lille grusom fejltagelse.

Ikke sandt - disse menneskers saga kan give stof til en anden slutning end den gamle kvindes på Torø. Men mod også deres skal få en afrunding som hendes? - Vil de sammen i ensomheden gå og hitte en slags mening i det, der er sket, da må det vel være den, at Gud har lagt denne lille glød for meget i askespanden - for at vende deres sind bort fra det timelige. Måske har Han gået og udpønset dette på sin aftenvandring ad en af sine fjerne, uransagelige veje...

Om natten blev det endelig til noget rigtigt med regnen, ikke en af disse sædvanlige, stormende byger, som bare giver den knastørre jord en stenhård skorpe. Det blev en ordentlig bløde, en jævn skylregn i mange timer, og det lød som en evindelig enstonig susen hen over dækker og havet. Al landsens bønder, og vi med dem, har gået og ventet på dette i dage og uger. Jeg ligger stille og lytter til denne velsignede lyd, og tusinder af mennesker rundt om lytter med mig. Nu rinder himlens modernælk ned over de tørstende marker.

Hættemågerne holder ved midnatstid et forfærdeligt spektakel trods styrtregnen. De har åbenbart med en eller anden fjende at skaffe. Vi hører dem af og til larme på samme måde om dagen; mon det skulle være det par gamle havmåger, vi flere gange har set ude på vestpynten, der har slået sig ned her som røver? Klokken to hørte jeg strandskaderne skrig, og allerede en halv time senere sang midt inder øsregnen de første lærker. Lidt efter blev alt igen fuldstændig stille, og først klokken fem tog lærkerne igen fat på morgensangen.

Helnæs & øerne i Helnæs bugten

Illumø - Horsehoved & Vigø

På dette tidspunkt var den friskende vind drejet så meget til Nord, at "Rylen"s agterstavn nogle gange i træk stødte mod bunden. Ved den lyd vågnede vi alle, og i næste øjeblik var vi på dækket i natskjorte og underbukser midt i regnen for at forhale. Her stod allerede temmelig megen sø, og friskede vinden yderligere, måtte vi om på øens sydside snarest for at komme i læ.

En time senere kom det øjeblik, vi havde ventet på, og vi kastede los og løb om på sydsiden, hvor vi ankrede i smult vande i læ af klinerne.

I dagens løb klarer himlen op, men blæsten er stiv af nordvest og det er koldt som bare pokker. Sol og skygger jager hinanden over marker og hav, mens store hvidkammede skydrager iler over himlen og stormen sætter skum på bugtens flade, hvor "Rylen" ligger og hugger i sin kætting.

Jeg mødte en ensom hare den dag inde på kysten. Den blev så forfærdet over min tilsynekomst, at den brød brat af fra sin karriere langs med et ståltrådsnet, der indhegner marken, og for med fuld kraft lige imod dette, så ulden fløj af den i store totter - men igennem kom den sågu', skønt jeg ikke begriber, hvordan det gik til. Nettet var ganske tæt og nåede helt ned til jorden, og jeg fandt ingen brud på det. Jeg kom til at tænke på historien om den liflandske bonde og tyskeren, hvem bonden ville bilde ind, at han havde bier så store som agerhøns.

"Men hvordan kommer de store bier ind ad de små huller?" spurgte tyskeren og pegede på kuberne.

"De russisen Bienen muss!" svarede bonden på sit hjemmegjorte tysk. Historien findes på mange europæiske sprog, også på både svensk og dansk. I den jyske version lyder bondens svar således; "Tho det får di'sjel'om!" - Haren her handlede åbenbart efter recepten: De dänisen Hasen muss!

Ve må trodse stormen og flytte om til nordkysten af Vigø for at kunne komme i land på denne. Men nordvesten sætter stærk sø derinde, der er vanskeligt at komme fra borde med jollen og under landingen begynder atter svære byger at trække op.

Vigø

Helnæs & øerne i Helnæs bugten

Illumø - Horsehoved & Vigø

Fra sin smalle og lave vestodde hæver øens ryg sig til den efter sin bredde ganske anselige højde af 8½ m. Hen imod midten falder den atter mod øst, hvor den ender i en flad odde, som kun er et par kilometer fra Falsled på Fyns kyst. Både på nord- og sydsiden har den lerede klinter. Medens den ellers overalt er træløs, er stranden under sydklinten rigt og overmåde smukt bevokset med træer og buske; foruden de sædvanlige tjørne og roser tillige pil og poppel og enkelte meget gamle elme, af hvilke et par har mægtige, hule stammer med svære, stærkt forkrøblede grene: Desværre er flere af træerne stærkt forhuggede, åbenbart for at skaffe brændsel under de vanskelige krigsår. Også her ligger i stranden under de pragtfulde træ grupper myriader af kampesten, enkelte af en vældig størrelse, og højere oppe rager andre i rækkevis med den halve krop ud fra klintekammens lerede sider - det ser ud som om øen viser tænder ud mod havet!

Oppe på højsletten går græssende kvæg på de hegnede marker, og langs den smalle sønderstrand kommer pludselig en flok overgivne plage jagende på dundrende hove, så jorden gungrer under mig, sten og lerklumper strinter til alle sider, og et staccatissimo af overmodige smæld fra agterbatterierne knalder af imod mig forbifarten - hej! en attack under janitsharmusik! Så forsvinder horden på skrå op ad skrænten mellem træernes raslende blade.

En stormmægtig byde med stormstød og regn kommer farende fra nordvest og jager hen over øerne, det blinker hvidt over vandet, hvis søer dåner under regnens svøbe, indtil alt udslettes under et pisk af grå væde. Det rasler som af hagl over elmenes blade, hvor jeg er krøbet i læ, og bække render gule og stride omkring mig ned ad lerskrænten. En skallesluger, der kommer roende i stranden, giver sig pludselig til at vaske og pudse sig som en rasende midt under styrtebadet.

Så lige med et er syndfloden forbi, sollyset falder over stranden fjernt og nær som blinkende tragter, og græs, træer og stene knalder af lys og væde. En hare rejser pludselig ved siden af mig med stor ståhej og høvler op ad skrænten, og et øjeblik efter kommer en anden løbende imod mig langs stranden. der er højst frugtsommelig og har ingen anelse om min nærværelse, skjønt jeg har sat mig ud for at bage mig i solen på en sten i stranden og er i mit gule olietøj. To alen fra mig opdager den mig, får et ligfald, kommer på benene igen og braser end mellem buskene.

En stenpikker er ganske tosset af skræk for mig. Jeg spejder længe efter dens skjulte unger, men finder ingen og sætter mig igen til ro på min sten - de skal nok komme! Ti minutter senere siger der furr - rrrr! ved siden af mig, og en unge kommer flyvende ud fra sit skjul, sætter sig et par alen fra mig på en sten og glor på mig. Dens halestump vipper op og ned med små, korte ryk, den er ved at lave i bukserne af forbavselse. På hovedet har den endnu dunungens krans af stive pigge med dunprydelserne på enderne, den er fantastisk og rædselsvækkende som en indianerhøvding i krigsmaling. I sin kolossale nysgerrighed stirrer den uafbrudt på mig fra sin sten i en halv time uden i al denne tid at tage næring til sig! Men jeg har god tid, kammerat, jeg skriver - glo bare væk! Imens styrter den ulykkelige fader til barnet rundt om mig med brækkede vinger og afskudte ben: Kom og tag mig, men lad mit hjertebarn være!

Moderen viser sig slet ikke.

Lidt efter forsvinder de begge, ungen naturligvis først.

Op ad skrænten, hvor krageklo og smørblomster gror i de smalle, græsklædte revner, og hvor kongelys står ranke i de høje stager nær klintens top, når jeg op på sletten og ser herfra ud over Helnæsbugten. Nede på

Helnæs & øerne i Helnæs bugten

Illumø - Horsehoved & Vigø

Horsehoved kan jeg se en mængde stormmåger, der sidder på redderne, alle med hovederne drejet mod vinden - det er også nok værd at være sig, hver på sin vis. Blæsten er så knagende kold, at ikke engang olietøjet kan værne en mod dens bid. Og nu har vi den næstsidste dag i juni. Er det ikke det, vi plejer at kalde sommer her til lands?

Fra mit sted slynger holmene sig som ryggen af en kæmpeøgle gennem vandet over mod Helnæs banker. Mod nordøst ser jeg på Fynssiden de mægtige Svanninge Bakker som et bjerglandskab, løftende deres mørke skovgrupper op under bygevejrshimlen - i syd åbner fjorden sig vidt ud mod den vindrørte Østersø.

Men dernede ved kysten ligger "Rylen" i pålandsblæsten og slider utålmodig i sit anker. Og herfra dette sted hvor den rejse vi begyndte i fjor, nu endelig slutter ringen om Fyns land, herfra vil jeg tage afsked med de skønne fynske øer.

Falsled havn